

Livet er en evig gave

Holocaust-overlevende Eddie Jaku kaller seg «verdens lykkeligste mann». Hans rystende historie bør inn i skoleverket.

ANMELDELSE
ANDREW KROGLUND
kultur@vl.no

En raus høstsol lyser over brakker og ruiner. Lyset gir liv til de gamle rustne togskinne, som fører fra inngangsporten og til plattformen hvor hundretusener av jøder i sin tid steg ut. Klasse 10C og D fra Majorstuen skole står ved minnesmerket over norske jøder som ble gasset i hjel i Auschwitz Birkenau. Det er fire år siden vi var på denne dannelsesreisen med Aktive Fredsreiser som vetviser. Det var sterkt.

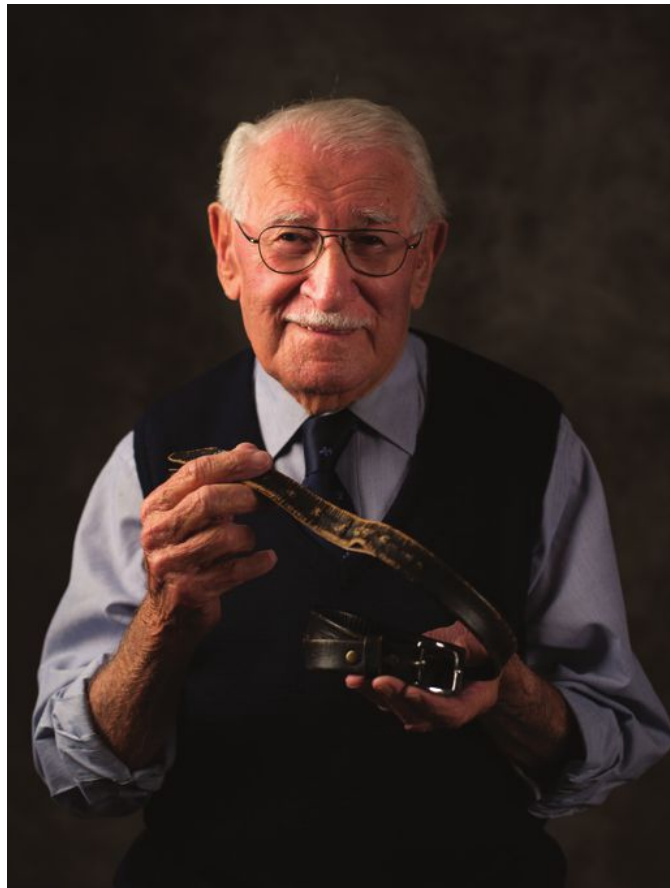
Nylig var det premiere på den norske filmen *Den største forbrytelsen*, som skildrer jødeforfølgelsen i Norge. Jeg vil tro den vil bli vist i mange norske klasserom i årene som kommer. Nå har en bok med et liknende tema blitt gitt ut på norsk; den bør også gli rett inn i skoleverket – og bør uansett leses av mange.

Først tysk, så jødisk

Boka er en lettlest liten sak på knapt 170 sider og en del luft, men som gir deg noen rystende timer i sofaen. Lene Stokseths oversettelse fra engelsk glir uanstrengt. Vi lever oss inn i livet til Eddie Jaku. Eddie så først og fremst på seg selv som tysk, dernest jødisk. Men alt skulle forandre seg den 9. november 1938. De neste sju årene opplever han grusomheter det er vanskelig å forestille seg. Eddie kom så vidt fra prøvelsene med livet i behold og lovet seg selv å smile hver dag. Ved å leve livet på best mulig måte, og å dele det han har lært, vil han hedre alle dem som ikke overlevde.

I dag er Eddie 100 år og bor i Australia. Nå ser han på seg selv som «verdens lykkeligste mann». Gjennom sin historie ønsker Eddie å vise oss hvordan det er mulig å finne glede, selv når det ser som mørkest ut.

Men har vi ikke lest mange nok slike bøker, eller sett mange nok filmer? Orker vi mer? Ja, jeg tror det. Dette er mye sterkere enn hvilken som helst krim. Det er en sann historie. Og det kan skje igjen. Ingenting tyder på at

OVERLEVDE HOLOCAUST: Eddie Jaku fylte 100 år i 2020. Beltet er den eneste eiendelen han hadde igjen etter konsentrasjonsleirene.

Foto: Katherine Griffiths

vi mennesker er immune mot dumskap og ondskap.

Krystallnatten

Boka er skrevet som en samtale direkte med oss. Det fungerer svært godt. Vi blir med til Eddies barndoms Leipzig, en kulturby av rang. Vi føler den unge guttens stolthet over å være tysk. Faren er opptatt av at livet er mer enn det materielle, og at en mann er mer enn størrelsen på lommeboka. Utdannelse er viktig, og den unge guttens tekniske utdannelse redder ham gjennom mange situasjoner i konsentrasjonsleirene.

Vi får en hjerteskjærende beskrivelse av Krystallnatten i 1938, da unge Eddie bankes opp og hives ut av hjemmet sitt:

«Det var ikke bare nazisoldater og fascister som vendte seg mot oss. Vanlige borgere, venner og naboer vi hadde hatt siden før jeg ble født, deltok i volden

og plyndringen. Da pøblene var ferdige med å vandalisere eiendom, drev de sammen jødiske mennesker – mange av dem små barn – og kastet dem i elven der jeg hadde gått på skøyter som barn. Isen var tynn og vannet iskaldt. Menn og kvinner jeg hadde vokst opp med, sto på elvebredden og spyttet og jublet mens folk kjempet for livet.

«Skyt dem!» ropte de. «Skyt de jødiske hundene.»

Flukt gjennom Europa

Eddie klarer å flykte fra konsentrasjonsleiren Buchenwald, og havner i Frankrike, midt under britenes evakuering av Dunquerque. Siden flykter han til Belgia, der han blir arrestert av det belgiske gendarmeriet. Ikke som jøde denne gangen, men fordi han er tysk og hadde krysset grensen ulovlig. Det var en umulig situasjon og Eddie blir plassert i en ny leir. Nok en gang

klarer han på dramatisk vis å rømme, og vandrer to og en halv måned ned til Sør-Frankrike. Det er sterkt å lese om hvordan folk gir ham mat og holder ham skjult.

Til slutt blir både Eddie, og familien som han siden har funnet igjen i Brussel, arrestert og satt på toget.

Fortell din mor

«I februar 1944, med den bitende kalde polske vinteren på sitt verste, kjørte toget vårt inn på jernbanestasjonen i Auschwitz II-Birkenau, og jeg så for første gang det beryktede jernskillet som hang over piggrådgerdene. *Arbeit macht frei* – arbeid gjør fri.»

Den beryktede dødslegen Joseph Mengele lager to køer, den ene går rett til gasskammeret. Dit beordrer han Eddies mor.

«Jeg skulle ha gitt alt jeg har for å få se henne én gang til. Hvis

BOK Sakprosa

Eddie Jaku
Verdens lykkeligste mann

Kagge, 2021

169 sider

Boka er skrevet som en samtale direkte med oss. Det fungerer svært godt.

Andrew Kroglund

du har mulighet til det i dag, ber jeg deg om å gå hjem og fortelle moren din hvor glad du er i henne. Gjør det for moren din. Og gjør det for din nye venn Eddie, som ikke kan si det til sin egen mor.»

Å være elsket

Sovesalene, de tyske selskapene som utnytter arbeidskraften, latrinene, volden, men også vennskapet og livskraften blant fangene, beskrives tett og intenst.

«Det er det viktigste jeg har lært i hele mitt liv: Det største du kan oppleve, er å være elsket av et annet menneske. Jeg kan ikke få understreket det nok, særlig ikke overfor unge mennesker. Uten vennskap er mennesket fortapt.»

I 2020 feiret Eddie sin 100-årsdag. Denne boka om hans dramatiske liv er oversatt til 22 språk. Det er lett å forstå. Les den!